

EUSKARAREN LEGEA

1982ko oinarrizko legea, euskeraren erabilpena araukotzekoa

Ipar Euskal Herriko ikuspegi bat

Erramun Baxok

1982ko azaroaren 24ean, Carlos Garaikoetxea lehendakariak Euskadiko herritar guztiei agindu zeien euskararen erabilpena normalizatzeko oinarrizko legea bete dezaten. Legearen bi erreferentziak Espainiako Konstituzioa eta Autonomia Estatutua dira.

1978ko Espainiako konstituzioak dio «Gaztelania da Espainiako Estatuaren hizkuntza ofiziala. Espainiar guztiek dute gaztelania jakiteko egin-beharra eta erabiltzeko eskubidea. Espainiako beste hizkuntzak ere ofizialak izango dira haiei dagozkien autonomia-erkidegoetan, beraietako estatutuekin bat etorririk». Hona zer dioen 1979ko Euskal Herriko Autonomia Estatutuak:

Euskarak, Euskal Herriaren berezko hizkuntza denez, hizkuntza ofizialen maila izango du Euskal Herrian gaztelaniarekin batera, eta guztiek dute bi hizkuntzok ezagutzeko eta erabiltzeko eskubidea (6. artikulua).

1982ko oinarrizko legearen ekarpen onak ezagun dira Ipar Euskal Herri-raino bederen hiru moldez:

- euskararen ofizialtasuna adieraziz,
- mugaz-gaineko lankidetzaren bermatuz eta
- soziolinguistikazko plangintza eskatuz.

I. KOOFIZIALTASUNA JARRAIBIDE

1982ko euskararen legeak, maiz bi hizkuntzen ofizialtasuna adierazten du: «Euskal Herriak euskara du berenezko hizkuntza (2. atala). Euskal Herriko Autonomia-Elkartearen hizkuntza ofizialak euskera eta gaztelania dira (3. atala). Nolazbait koofizialtasun hau jarraibide bilakatu da Iparraldean.

Euskaltzaindiak, 1994ko ekainaren 30ean Miarritzen egin zuen bilkuran aho batez onartu zuten Jean Haritschelhar euskaltzainburuak aurkeztu zuen

gutun bat Frantziako gobernuari eskatuz «euskararen ofizialkidetasuna eta euskaltzaindiaren aitorten ofiziala». Euskaltzaindiak aitorten ofiziala erdietsi zuen 1995ean onura publikoaren onespeneren bidez, dakigularik 1901eko legea onepen minimala dela.

Ofizialtasunari buruz gure itxaropenaren oinarria zen Eskualdeetako eta eremu urriko hizkuntzen Europako gutuna. Alabaina Frantziako gobernuak 1999ko ekainean izenpetu zuen Europako gutuna. Baina Errepublikaren presidentek eskaturik, Konstituzio Kontseiluak bere iritzia eman zuen eta 1999ko ekainaren 15ean erabaki hau hartu zuen:

Europako gutunak baditu Konstituzioaren aurkako klausulak.

Irabaki honek legearen indarra baitu, legebiltzarrak ezin du berretsi Europako gutuna bere osotasunean. Alabaina hiru printzipio badira onartezinak Konstituzioko 1. eta 2. artikuluen arabera, hiztunen eskubide kolektiboak, hizkuntza eskubidearen lurraldetasuna eta herri hizkuntzen erabilera publikoa. Hain zuzen ofizialkidetasun baten oinarriak lirakeenak.

Halere, idazki berean, Konstituzio Kontseiluak onartzen du eskualdeetako hizkuntzek badutela toki bat eremu publikoan, adierazpen askatasunaren ize-nean. Aterabidea aurkituko da bi mugaren artean: alde batetik 1789ko Gizakiaren eta herritarraren eskubideen adierazpeneko 11. artikulua:

«herritar orok hitz egin dezake, idatz eta inprima askatasunez»; eta bestalde Konstituzioaren 2. artikulua «Errepublikaren hizkuntza frantsesa da». «Konstituziaren 2. artikulua ez du debekatzen itzulpenen erabilera, eta atal horren ondorioz ezin da baztertu adierazpen eta komunikazio askatasunak duen garrantzia irakaskuntzan, ikerketan, eta entzun-ikusizko komunikazioan».

Erran dezakegu Europaren eraginez, Euskadiko adibidea bane, Frantziako jokamoldea nolazbait aldatu dela eskualdeetako hizkuntzen onerako eta gaurregun «hizkuntza frantsesa eta Frantziako hizkuntzak» parekatzen direla ondare nazionalaren edukian. Adibidez garapen iraunkorraren eremuan 1999ko Voynet legeak definitzen du hizkuntza politika orokor bat:

ekintzak jarri behar dira abian frantsesaren sustapena eta hedapena bermatzeko, eta, orobat, erregioen nahiz gutxiengoaren kultura eta hizkuntzen babesa eta transmisioa ziurtatzeko.

Ondorioz Ipar Euskal Herrian euskararak ofizialtasuna erdiesteko baldintza *sine qua non* Frantziako Konstituzioaren aldaketa da, federazioaren eta kultura aniztasunaren norabidera. Aspaldidanik adierazpen askatasuna Konstituzioan dago eta berrikitan deszentralizazioaren printzipioa. Baina oraino herrikideen asimilazioa berdintasunaren aitzakian, aginte politikoaren batasun ezin zatitua eta Errepublikaren «monoglosia» printzipio indartsuagoak dira. Noiz arte? Anartean, Frantziako beste hizkuntzak bezala, euskara eremu publikoan sartua da, nola irakaskuntzan hala hedabideetan eta garapen egitarauetan, bai eta ere tokiko administrazio publikoan itzulpenen bidez eta frantsesa

baztertu gabe. Hots euskararen ofizialtasuna oraindik ez daukagu, baina publikotasuna hor dago, neurri batean bederen.

Lekuko Paueko Prefetak eta Euskararen rankunde publikoko (EEP) presidentek auzapezei igorri dieten gutuna:

bizitza publikoan euskararen erabilpenari doakion arau eta legezko esparruari dagokionez, argitu nahi dugu euskara erabil daitekeela frantsesaren parean, dokumentu, zigilu eta komunikazio euskarri ofizial ezberdinetan, balio juridikoa frantsesezko bertsioek bakarrik daukatelarik. Hau dela eta, euskararen presentzia sustatu nahi lukeen herriko etxe bakoitzari doakio bere jarduerak eta erabakiak libreki definitzea. Sustapen lan hori, euskararen behin behineko erabilpen batenzat edo elebitasun osora heltzeko helburuarekin eraman daiteke, gisa guztiz nahitezkoa delarik frantsesezko idazketa oso bat gitea.

Nabari da 1982ko euskararen legea Ipar Euskal Herrian jarraibide dagoela, botere publikoentzat ere. Ezin dute koofizialtasuna onartu. Baina euskararen aldeko antolaketan parte hartzen dute eta hizkuntza politika bat deramate eremu publikoan. Hau jarrera berria baita. Gainera Euskal Herria jarraibide bilakatu da Frantziako beste eskualdeentzat eta itsas-haindiko ugarteentzat. Frogatzat 2007ko azaroan Kanbon bildu den «Herri-hizkuntzen topaketa».

II. MUGAZ GAINEKO LANKIDETZA

Molde askotako lankidetzak

Idazki ofizialetan euskararen alorrean mugaz gaineko lankidetzak gutienez lau aldiz aipatua da. Bi aldiz euskararen legean, aitzin-solasean eta erabaki gehigarrietan, bi lekuetan kasik molde berean. Hona lehenengo erabaki gehigarria:

Jaurlaritza, bere agintepideen hesparruan, Autonomia Elkartearen mugartetik kanpo ihardun eta euskararekiko ikerlan, babes eta sustapen-ekintzapidetan ihardun dezaten, iraskundeen edo agintaritzen lankide izango da, horretarako kultura-atxikipenak antolatuz.

Baina jadanik 1976ko Gernikako Autonomia Estatutuak elkarlan hori ahalbidetzen du:

euskara beste euskal lurralde eta komunitate batzuetako ondarea ere izanik, erakunde akademiko (Euskaltzaindia) eta kulturazkoek beroriekin izan ditzaketan harreman eta loturez kanpo, Euskal Herriko Komunitate Autonomoak eskatu ahalko dio espainol Gobernuari lurralde eta komunitate horiek kokaturik daudeneko Estatuekin itunak eta komenioak egin ditzala (...) horretara euskara zaindu eta bultzatzen (6, 5. artikulua).

Denbora haietan mugaz gaineko harremanak Estatuetakoko gobernu zentralen artean lotzen ziren. Geroztik Euskal Autonomia Erkidegoaren eta Ipar Euskal Herriaren arteko lankidetzak antola daitezke zuzenean. Zeren-eta Euro-

pako Kontseiluaren eraginez, lurralde-agintaritzen arteko mugaz-gaineko lankideratzako bi hitzarmen izenpetu ziren: Madrileko hitzarmen-markoa 1980ean eta Espainiako Erresumaren eta Frantziako Errepublikaren arteko Tratatu Baionan 1995eko martxoaren 15ean.

Bestalde Eusko Legebiltzarrak 1999an Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia berretsi zuelarik ebazpen gehigarri hau egin zuen:

Legegintzaldi honetarako koalizio-akordioak dioenez, «Nafarroako eta Iparraldeko erakunde pribatuekin eta publikoekin lankidetzan euskararen sustapena bultzatzea» eskatu nahi dio Eusko Legebiltzarrak Eusko Jaurlaritzari. Hain zuzen ere, horretarako zeintzuk urrats eman dituen eta eman asmo dituen urtebeteko epean Legebiltzar honi adieraztea eskatzen dio Eusko Jaurlaritzari (3. ebazpen gehigarria)

1979ko Gernikako Estatutua, 1982ko Euskararen Legea, 1999ko Hirugarren Ebazpena, euskarari buruzko lankidetzaz zabala aspaldidanik EAEko legediaren marmorean idatzia da. Iparraldearekin eraman den lankidetzak molde asko erakutsi ditu urteetan zehar. Hasieran eta bereziki Eusko Jaurlaritzan alderdi ez-abertzaleak ere zeudelarik, laguntzak puntualak ziren. Elkarrekin beren beharrak adierazten zituzten eta maizenik zerbaitek erdiesten zuten.

Geroxago, eta Mari-Karmen Garmendia Kultura Sailburu zelarik, diru laguntzak normalizatu ziren. Urtero deialdi bat egiten da, euskalgintza eta kultura-elkarrekin beren eskaera dozierra presta eta igor ditzaten. Iparraldeko elkarrekin beren eskaerak adierazten dituzte eta diru laguntzak lortzen Hegoaldeko elkarrekin baldintza berdinetan. Laguntza horretaz gehienek baliatzen diren egiturak dira hedabideak (Euskal Irratiak), aldizkariak (Herria, Maiatz) eta liburugintza, pedagogia tresnak (Ikas, AEK, Seaska), kultura elkarrekin (bertularitza, dantza) besteak beste.

Gaurregun laguntza normalizatuak jarraitzen du eta gainera Miren Azkarrate Kultura Sailburuarekin mugaz-gaineko hitzarmenen aroan sartuak gara. Garrantzizko aldaketa da, diru-laguntzatik elkarlanera iragaiten baikara eta elkarrekin harremanetarik erakunde harremanetara. Lehenago ere gertatu dira harreman instituzionalak, baina lehen salbuespena zena orain norma bilakatu da.

Lankidetzaz hitzartuaren historia

1990ean bi erakunde sortu ziren Iparraldeko euskal kulturaren garapena baldintzatu dutenak: Euskal kultur erakundea (EKE) eta Euskal kultura sustengatzen duen herriarteko sindikatua (Herriarteko euskal sindikatua). Euskal kultur erakundearen administrazio kontseiluan daude Pizkundea federaziotik zetorren kultura elkarrekin 8 ordezkari bai eta 8 «zuzenbidezko kide», prefeta eta hautetsi batzu, botere publikoaren 4 mailak ordezkatzeko Estatua, Akitaniako eskualdea, Departamendua eta Herriarteko euskal sindikatua. Eta 16 admi-

nistratzaile horiek 3 urtetarik, 4 pertsona kalifikatu izendatzen dituzte, nolazbait oreka baketsu bat segurtatzeko. Hastetik eta orain arte Eusko Jaurlaritzaren Kanpo Harremanetarako ordezkaria, Jose Mari Muñoa, aldi oroz eta aho batez hautatua izan da pertsona kalifikatu bezala. Aurrekontu eztabaidetan zailtasunak zirelarik Eusko Jaurlaritzaren laguntza eskaintzen zuen «Frantziak ezin badu»; ondorioz Errepublikak ere eskuzabaltasun gehixago erakusten zuen.

Euskal Sindikatuak, Eusko Jaurlaritzarekin eta TDF Frantziako hedabide-etarako erakunde publikoarekin hitzarmena izenpetu zuten igorgailuak eraikitzeke Euskal Telebista Ipar Euskal Herri osora heltzeko moldean. Lehen igorgailua Kanbon antolatu zen eta geroztik igorgailu sareak Iparralde osoa estaltzen du.

Kultura Sailaren beste ekimen bat aipatzekoa da: Literatura alorreko liburu-eruen banaketa. 1996an Kultura Sailak 6.500 bat liburu igorri zituen Iparraldera eta geroztik ere urtero hein bereko kopurua. Lehen urtean Euskal kultur erakundeak banatu zituen eta gero Herriarteko euskal sindikatua izan zen hartzaile ofiziala eta Ikas pedagogi zerbitzua banatzaile. Aurten Ikasek, 10. urtekari, bilan bat egin du. Banatu ditu 3.060 izenburu ezberdin, 59.000 ale. Aurtengo hartzaileak dira 20 herri liburutegi, 120 ikastetxe, 14 gau-eskola, 5 haurtzaindegi.

Lankidetzeta zabalago bat eratu zen Akitania-Euskadi-Nafarroa fondoaren hitzarmena izenpetu zelarik, geroztik bi hitzarmenetan zatitu zena. Akitania-Euskadi lankidetzarako fondoa 1991ko uztailaren 9an erabaki zen: «Ezin ahaztu Euskal Autonomi Elkarteareko herriarekin hizkuntza eta kulturako lotura bereziak dituen giza-talde bat kokatzen dela Akitaniako hegomendebaldean, berariz zaindu eta jardutea eskatzen dutenak». Lankidetzaren helburu nagusia ekonomia da, baina gai kulturalak tartean sartzen dira eta bereziki euskararen alorrekoak. Adibidez haur kantu xapelketa, irrati emankizunak, Seaskaren «euskaraz bizi kanpaina» eta soziolinguistikazko inkestak. Baldintza zorrotza hau da: fondoak laguntzen ditu Akitaniako egitura batek proiektu bat eramaten duelarik EAEko egitura batekin.

Ildo beretik doaz 4 soziolinguistikazko inkestak eta 3 hitzarmen nagusiak geroxago aztertuko ditugunak.

III. SOZIOLINGUISTIKAZKO PLANGINTZA

Euskararen legeko 2. erabaki gehigarriak dio:

Jaurlaritzak, Euskal Herriko gizarte-hizkuntzazko egitamuketarako mapa egingo du, hori aldian-aldian Eusko Legebiltzarrari jakin erazi ondoren birrikuskatuz.

IVAPen bertsioak Euskal-Herriko plangintza soziolinguistikarako karta» aipatzen du. «Aldian-aldi» beraz molde jarraikian. Ohargarri da 2. erabaki gehigarri hau Euskal-Herriaz ari dela, 3.a Euskal Autonomia Erkidegoan mugatua delarik.

Atal honetan aztertuko ditut 3 gertakari andana, elkarrekin lotuak baitira:

- soziolinguistikazko inkestak,
- Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia eta
- mugaz-gaineko hitzarmenak.

Soziolinguistikazko inkestak

Euskal Autonomia Erkidegoan (EAE) 1986ko erroldaren bidez, Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako Idazkaritzak Ikerlan bat agertu zuen: Soziolinguistikazko Mapa. 1986.urteko erroldaren araberrako Euskal Autonomi Elkarteko azterketa demolinguistikoa. Jarraian Kultura Saileko Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak lau soziolinguistikazko inkesta antolatu zituen 1991, 1996, 2001, 2006ko urteetan, hain zuzen «Euskararen jarraipena» aztertzeko Euskal Herri osoan. Odorioz bost urtetarik hizkuntza egoeraren argazki zehatza badugu: aldagai soziodemografikoak baliatuz badakigu zein den hiztunen hizkuntza gaitasuna eta euskararen transmisioa, euskara nola erabiltzen duten etxean, igurumen hurbilean, gizarte bizitzan, herritarrek zer iritzi eta jarrera duten euskarari buruz. Gainera aldi oroz galdetegia berdintsua baita, euskararen diakronia egin dezakegu inkesta batetik bestera.

Ipar Euskal Herri barnealdean ere ikerketa orokor bat egin zen 1987an Sü Haziak antolaturik eta SIADECO bulegoaren laguntzarekin. Euskara bizkortzeko proposamenak egin ziren, erreferentziatzat hartuz 1987-10-30ean Europako Parlamentuak onetsi zuen Kojpers erabakia. Jarraian Eusko Jaurlaritzarekin egin genituen 4 soziolinguistikazko inkestak, 4 gertakari nagusirekin pareka daitezkeenak.

1. Ikusi dugu nola 1990ean bi erakunde sortu ziren euskara eta euskal kultura sustengatzeko: Euskal Kultur Erakundea (EKE) eta Herriarteko Sindikatua. Hain uzen 1991ean egin zen lehen Soziolinguistikazko Inkesta eta ondorioak zabaldu ziren EKEk 1992ko urriaren 2an Irisarrin antolatu zuen ondarearen egunean. François BAYROU, Kontseilu Nagusiko buruzagiaren aitzinean erakutsi zen, Ipar Euskal Herria Lurralde euskaldunena zela baina euskara galtzen ari zela gazteetan. Hegoaldean hiztunak gazteago eta euskaldunago izanki euskal irakaskuntzari esker, Iparaldean hiztunak gazteago eta erdaldunago, euskararen aldeko egitarau baten faltaz. Orduan aipatu zen lehen aldikotz Hizkuntza Kontseiluaren beharra, euskararen aldeko antolaketa indartsu bat eramateko.
2. 1995ean bi erakunde sortu ziren Euskal Herri 2010 prospektibaren ildotik: Garapen Kontseilua eta Hautetsien Kontseilua. Bi urtez gogeatu ondoren, besteak beste, onartua izan zen Hizkuntz Antolaketa atala lau ardatz finkatuz: euskazko eta euskararen irakaskuntza, euskal toponimia, euskal komunikabideak eta euskararen erabilera zerbitzu publikoetan. (*Ikus eranskineko 2. lerroaldea*).

1996ko Soziolinguistikazko Inkesta egin zen INSEE estatistika erakunde ofizialaren laguntzarekin eta erakutsi zuen Iparraldean euskaltasuna gain behera zoala abiadura handian. Zenbakien arabera bost urtez 13.000 euskaldun gutiago kondatzen zirela. Orain badakigu katastrofe hori metodologikoa zela eta ez demolinguistikoa. Baina orduan ezin ukatuzko argumentua izan zen hizkuntza antolaketaaren alde:

ikus zer aitzinamendua gertatzen den Hegoaldean hizkuntza politikari esker, Iparraldean euskaltasuna lurrera doalarik hizkuntza politika baten faltaz.

Hegoaldean ere, inkestaren eraginez, hizkuntza politikak itxura berri bat hartu zuen, Euskara biziberritzeko Plan Nagusiarekin. Txosten hori prestatzean, lehen ariketa izan zen inkestaren azterketa, diagnosis konparagarri bat eginez Iparraldea eta Hegoaldearen artean.

3. 2001ko inkesta ere momentu estrategiko batean egin zen, aldi honetan ere INSEE erakundearen laguntzarekin, elkarlan honek ikerketari ofizialtasun zerbait ekartzen baitzion. Hain zuzen 2000. urteko abenduaren 22an, Estatuak eskaini zigun «Hitzarmen berezia Euskal Herri 2001-2006» hamar ataletan. Eta lehen atalburua zen «Hizkuntza politika», esamolde hau lehen aldiz erabilia baitzen idazki ofizial batean. Hamar ekintza zerrendatuak dira lehena Hizkuntza Kontseilua» izanki. Euskalgintzako eremu asko programatuak ziren, Euskaltzaindia, pedagogia, euskal iratiak, ikerketa, besteak beste. Baina ez euskal irakaskuntza (*Ikus eranskineko 4. lerroaldea*). Eta inkestak erakutsi zuen euskararen gain behera gelditua zela adin multzo gazteenean, bereziki eskolaren bitartez. Beraz indar berri bat egin behar zela irakaskuntzaren alorrean.
4. 2004ko abenduan Euskararen Erakunde Publikoa (EEP) sortu zen tokiko hautetsien eraginez, eta 2006an Hizkuntza politika proiektua onartua izan zen, 4. Soziolinguistikazko Inkesta barne. Berrikuntza handia izan da Hezkuntza ministeritzak Kontseilu nagusiarekin sinatu duen hitzarmena euskal irakaskuntza antolatzeko. Ondorioz euskararen eta euskarazko irakaskuntza da hizkuntza politikaren helburu nagusi bat. EEPk bere gain hartu zuen 4. inkesta eramatea INSEEn lagina erabiliz eta SIADECoren laguntzarekin. Ondorioak hurbilagotik aztertuko ditugularik, hobeki ikusiko dugu hizkuntza politikaren eta «Euskararen jarraipena IV» inkestaren arteko parekotasuna. Anartean inkestak frogatzen du lankidetzaren eraginkortasuna.

Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia

Plangintza idazki hau da inkesta soziolinguistikoen ondorio baliosenetako bat da. Txosten hori prestatzean, lehen ariketa izan zen inkestaren azterketa,

diagnosia konparagarri bat eginez Iparraldea eta Hegoaldearen artean. Plan Nagusia idatzi zelarik, bai Nafarroak, bai Ipar Euskal Herriak parte hartu genuen Kultur Sailako Hizkuntza Plitikarako Sailburuordetzak eraman zuen lanetan.

Hiru lurraldeetako hizkuntza egoerak aztertu dira, lurralde bakoitzeko indarguneak eta ahulguneak neurtuz. Agintaritza bakoitzaren gain utziz hartu behar diren neurriak hiru ardatz estragikoren inguruan:

- familia eta eskola bidezko euskararen transmisioa,
- gizarte erabilera eremu publikoan eta pribatuan eta
- hizkuntzaren kalitatea hobetzeko baliabideak.

Eusko Jaurlaritzak 1998ko uztailaren 28an onartu zuen Plan Nagusia, gero Eusko Legebiltzarraren Osoko Bilkurak, 1999ko abenduaren 10ean berretsi zuen (*Ikus Eranskineko 3. lerroaldea*).

IV. HIRU HITZARMEN NAGUSIAK

Gaurregun hiru hitzarmen nagusi badira Ipar Euskal Herria eta Euskal Autonomia Erkidegoaren artean, euskararen eta euskal kulturaren alorretan:

- Euskal kultur erakundea eta Kultura Sailaren arteko hitzarmena,
- Baionako Protokoloa eta
- Euskararen erakunde publikoa eta Hizkuntza Politika Sailburuordetzaren arteko lankidetzahitzarmena.

1. Euskal kultur erakundea eta Kultura Sailaren arteko hitzarmena (2003)

Atal burua: Eusko Jaurlaritzako kultura sailaren eta Euskal Kultur Erakundearen arteko elkarlan hitzarmena. Hitzarmena 2003ko, urriaren 18an izenpetu zen. Sinatzaileak Miren Azkarate, Kultura Sailburua Eusko Jaurlaritzaren izenean eta ordeztuz, eta Erramun Bachoc elkarteburua, Euskal kultur erakundearen izenean eta ordeztuz. Erreferentziazko idazkia da EKEren araudia-ren 4. artikulua helburuak finkatzen dituena: animazioa, ikerketak, harremanak euskara eta euskal kulturaren alde; sustengu eraginkorra eta sortzailea euskal kulturaren alor guztietan; elkar-teekilako lankidetzak.

Hitzarmenaren helburua da Eusko Jaurlaritzaren eta Euskal kultur erakundearen arteko lankidetzarako esparrua zehaztea eta Kultura sailaren bitartez EKEren ekintzak garatzea: aktoreen formakuntza, sorkuntzaren sustapena, kulturaren hedapena eta ondarearen balorapena; elkartearen eta aktoreen trukaketak Euskal Herri osoan, hizkuntza zerbitzuen arteko harremanak. Jaurlaritzaren ekarpena, 30.000 eurokoa zen 2003an, urtero erreberri ere emenda daitekeena.

Hitzarmenak ekarri duen aitzinamendua da, laankidetza publiko bat antolatzea, Hegoaldeko egitura politiko baten eta Frantziako botere publikoaren lau mailetakordezkariek osatzen duten erakunde baten artean. Ikerketa juridiko zehaz baten ondotik gauza egingarria zela agertu zen, eta beste hitzarmen hau beste batzuren eredu bilakatu zen.

2. Baionako Protokoloa (2003)

Izenburua: Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailaren Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzaren eta Obragintza Publikoko Herrialdeko Frantses Erakundearen Protokoloa, hizkuntz-politikako gaietan lankidetzan jarduteko, Baionan 2003ko irailaren 3an.

Erreferentziatzko idazkiak egitarauen eranskinean zehaztuko ditugu.

Zein zen hizkuntza politikaren egoera?

Euskal Autonomia Erkidegoan 1999an Eusko Legebiltzarrak berretsi zuen Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia, eta denbora berean, 3. ebazpen gehigarrian euskara sustatzeko lankidetzaren abian jarri zen Nafarroarekin eta Iparraldearekin.

Ipar Euskal Herrian ere euskararen aldeko mugimendua aitzina doa: 1997an Garapen Kontseiluak proposaturik, Hautetsien Kontseiluak onartu zuen Euskal Herriko antolaketa eta garapenaren eskema, bereziki 4. kapitulua «Hizkuntza Antolaketa». 2000.urteko abenduaren 22an Euskal Herriko 2001-2006 Hitzarmen Berezia izenpetu zen, 1. kapitulua «Hizkuntza politika», hamar lan-lerroekin. Sinatzaileak ziren Estatuak, Eskualdea, Departamendua, Hautetsien Kontseilua, Baiona-Angelu-Miarritze hiri elkargoa.

Egitarau guztia eramateko, Obragintza publikoa sortu zuten sinatzaileek gehi Herriarteko Euskal Sindikatuak. Obragintza publikoak erabaki zuen elkarlan hitzarmen bat izenpetzea Eusko Jaurlaritzarekin. Baina Obragintzak ez baitzuen egitura juridikorik, bazkide bakoitzak izenpetu behar zuen eta izenpetu dute, salbu Frantziako Estatuak «goragoko maila batean zegoelako».

Zein ziren hitzarmenaren adierazpenak?

1. Hitzarmenaren helburu nagusia da mugazgaineko lankidetzaren euskarari onerako hizkuntza politika «herri-erakunde bakoitzaren erabaki-autonomia eta funtzionamendu-arauak errespetatuz».

2. Lankidetzta-lerroak dira Plan Nagusiaren eta Hitzarmen Bereziaren artean dauden helburu berdinak: euskararen transmisioa, erabilera, hedapena eta kalitatea.
3. Harreman jarraikia beharrezkoa da informazioak trukatzeko Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza eta Ipar Euskal Herriko Obragintza Publikoaren artean, hitzarmenaren gaietan bai eta ere «beste arlo jakin batzuetan».
4. Gainera sinatzaileak ados dira elkar ezagutzeko eta «elkarren arteko adiskidetasuna» garatzeko daukaten nahia adierazteko.
5. Elkarren artean lan talde bat izendatuko dute, hitzartu denaren jarraipena segurtatzeko, arduradunak direlarik HPSko Koordinazio Zuzendaria eta Hitzarmen Bereziko Hizkuntza Politikaren batzordea.

Hiru urteren bilana

Protokoloaren bilana biziki baikorra da. Alde batetik partaideen artean konfiantzazko harremanak lotu dira, bai hautetsien artean, bai eta ere lantaldeen artean. Jarraipen Batzordeak hitzartu arauak eta irizpideak errespetatu ditu. Oro har «Nafarroa-Iparalde» proiektu deiak eta Hitzarmen bereziko laguntzak gehituz, hiru urteetan 4 milioi euro baino gehiago mobilizatu dira, kopuru horren %19 EAetik etorri direlarik, hitzarmenetik kanpoko laguntzak bestalde.

Halere beste akordio bat eraikitzeko beharra agertu zen. Iparraldeko antolaketa, egitura juridikorik gabeko Obragintza Publiko batetik legezko izatea daukan Euskararen Erakunde Publikora iragan da, hizkuntza politika osoa bere gain hartzen duena, agintetza guztien partaidetzareki, (estatua barne) eta euskalgintzako eragileak biltzen dituen Aholku Batzordearen laguntzarekin. Orain bi partaideak ongi identifikatuak dira.

Bestalde 1983ko Protokoloa Hitzarmen Bereziko egitarauan mugatua zen. Erakunde Publikoaren helburuak zabalagoak dira hizkuntza politika orokor bat definitzeko eta obratzeko ahala duen neurrian. Baldintza egokia zen mugaz bi aldeko erakunde publikoentzat hizkuntza politika indartsuago bat hitzartzeko.

3. Euskararen Erakunde Publikoa (EEP) eta Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailaren Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzaren (HPS) arteko hitzarmena (2007)

2007ko otsailaren 7an Baionan izenpetu den hitzarmenaren izenburua da. 2003ko protokoloaren antzekoa da, baina orain Iparraldeko erakundeak badu

egitura juridiko bat Onura Publikorako Batzorde (GIP) moldean. Helburua berdina da, «hizkuntza-politikarako gaitan lankidetzan jarduteko».

Atariko luze batean oinarri juridikoak finkatuak dira:

- Madrileko Hitzarmen-Markoa (1980) eta Baionako Tratatuak (1995)
- 1999 - 12 - 10ean Eusko Legebiltzarrak egin zuen 3. ebazpena.
- Ipar Euskal Herriko Hitzarmen Berezia (2000).
- Hizkuntza politikarako obragintza publikoa biltzeko erabakia(2001).
- Euskararen Erakunde Publikoa sortzeko erabakia (2004).
- Baionako Protokoloa (2003).

Bi aldeen xedea da lankidetzaren instituzional baten norabideak finkatzea, onartuz bien arteko lankidetzaren honek eskatzen duela kudeaketa «bakarra baina koordinatua» eta hitzartua, bakoitzak bere eremuetan gauzatuko duena. Beste harremanetan ere Europako Legebiltzarrak 1992an definitu zuen «auzokide onen arteko jokatubidea» izanen dela elkarrekilako izpiritua.

Izenpetzaileak dira Miren Azkarate Kultura Sailburua eta Max Brisson Euskararen Erakunde Publikoaren presidentea. Aitzin-solas juridikoaren luzetasunak erakusten du izenpetzaileek hitzarmenari ematen dioten garrantzia.

Zein dira hitzarmenaren adierazpenak?

1. Xede nagusia, Baionako Protokoloan bezelakoa da: lankidetzaren euskararen onerako hizkuntza politikan «herri-erakunde bakoitzaren erabaki-autonomia eta funtzionamendu-arauak errespetatuz».
2. Elkarlanaren irizpideak bi alderdiek adierazten dute:
 - mugaz bi aldeetako ezaugarri juridikoen errespetua;
 - hizkuntza politika publikoa bultzatzeko tresna izatea;
 - euskara, elkarrekin daukagun hizkuntza, atxik eta aitzinaraz;
 - elkarren arteko ezagutza hobea eta adiskidetasuna;
 - harreman jarraikiak oraingo eta geroko ekimenak bermatzeko.
3. Bi erakunde publikoek eraman ditzaketen jarduerak, lankidetzaren eremuak eta lan-lerroak zehazterakoan EEPren hizkuntza politika proiektuan agertzen diren 4 erronka nagusiak hartu dituzte erreferentziatzat: Euskararen transmisioa, erabilera, kalitatea eta euskararen aldeko motibazioa (*Ikus eranskinen 6. lerroaldea*).
4. Urteko Eranskina, elkarlana zehazteko tresna da. Hitzarmenak diraueno, urte bakoitz eranskin bat gehituko da bi atal nagusirekin: elkarlanerako ekimenak eta Iparraldeko eragileei buruzko sustapen lerroak. Elkarlanerako ekimenak egitarau zehatz batean sartuko dira, alderdi bakoitzak zehazten dituela bere ekimenak, baliabideak, eginbeharrak.

Ipar Euskal Herrian euskalgintzan diharduten eragile pribatuei buruzko diru-laguntza banatzeko moldea ere zehaztuko da Urteko Eranskinean. Molde bateratua. Lehenik bi alderdiek dirulaguntzaren fondoa eratuko dute bien ekarpenak definituz. Gero deialdi bakarra egingen da Iparraldeko eragileentzat eta Euskararen Erakunde Publikoak segurtatuko du dirulaguntza deialdiaren kudeaketa. «Leihatila Bakarraren» printzipioa erabiliko da. Erran nahi baita orain arteko hitzarmen bereziak, Seaskarekin, Ikasekin, Ikas-Birekin eta besteak beste, denbora berean eta molde berdinean tratatuko direla. Eusko Jaurlaritzaren presentzia agertuko da deialdiaren urras guztietan, egitasmoen balorazioan, hautatzeko epaimahian, komunikabideetan.

5. Hitzarmenak balio du 2007tik 2010arte, eta gero ere jarrai daiteke. Jarraipenerako Batzordeak bi maila dauzka, politikoa eta teknikoa.

Gidaritza Batzordean daude bi erakunde publikoen buru diren administratzaileak eta zuzendariak, bai eta ere alde batetik Jaurlaritzaren Kanpo Harremanetarako Ordezkaria eta Bestaldetik Baionako Suprefeta. Batzorde politiko hau, gutxienez urtean behin bilduko da, hitzarmenaren jarraipena segurtatzeko, iragan urteko balantzea aztertzeko, aurtengo egitasmoa onartzeko.

Batzorde teknikoan bi erakundeetako teknikariak, HPSko koordinazio zuzendaria eta EEPko zuzendariaren agindupean. Lan-bilkurak antolatuko dira hitzarmenaren jarraipen egokiak eskatzen duen aldi oroz.

6. Bi alderdiek errespetatuko dituzte bakoitza bere lurraldean indarrean dagon diru publikoa erabiltzeko araubideak. Eta hitzarmena izenpetu dute frantsesez eta euskaraz «biak ere balio berekoak izanik».

Oraindik bilan bat?

Urte bat laburregi da bilan bat egiteko. Halere erran dezakegu hitzarmen hau 1982 legeak lehenengo erabaki gehigarrian aipatzen duen lankidetzaren tresna bikaina dela. Nazioarteko zuzenbidea eta estatuetao legediak errespetatzen ditu. Mugaz gaineko bi erakunde publikok euskararen aldeko hizkuntza politika indartsu bat deramate, behar diren baliabideak mobilizatuz. Oraino ez aski, baina inoiz baino gehiago.

«2003ko protokoloa eta 2007ko hitzarmena konparatzen direlarik, bien arteko ozka kalitatiboaz azpimarragarria da: protokoloan informazioak elkar trukatzeko genituen et gure abisua hartzen zuten diru laguntzak banatu aitzin, baina erabakitzeo prozedurak bereiz egoiten ziren da. Aldiz hitzarmenean lan ardatz amankomunak finkatzen dira, eta proiektuak elkarrekin obratzen dira. Bestalde fondo bat eraiki da eta fondo horren kudeantza batek du egiten bien

izenean. Mugaz bi aldeetako partaidetza instituzionaletan bekan ikusi dugu horrelako dispositiborik» dio Jean-Claude Iriart, EEPko zuzendariak. Bi hitzarmenen arteko berdintasuna da elkarlanak sortzen duen adiskidetasuna. Beraz lankidetzaren honek irauteko baldintza guztiak betetzen ditu.

V. BIDENABARREKO GOGOETA

Euskararen legearen ekarpen onak ezagun dira Ipar Euskal Herriraino:

- ofizialtasunaren zeharkako eragina,
- mugaz-gaineko lankidetzaren antolaketa,
- euskara biziberritzeko plangintza hitzartua.

1. Ofizialtasunaren adierazpenak oihartzun handia dauka Iparraldean, ez bakarrik euskalgintzaren deiarretan, bai eta ere Pariseko gobernuraino adibidez Euskaltzaindiaren bitartez. Denbora berean Europako gutunak ere eztabaida aitzinarazi zuen. Hainbestetaraino non, eremu publikoan toki bat onartzen baitzaie Frantziako herri-hizkuntzei eta parekotasun bat hizkuntza frantsesarekin «ondare nazionalean». Iparraldean irakaskuntza eta administrazio elebidunak aitzina doaz, Hegoaldeko adibidea begi bistan baitago.
2. Mugaz-gaineko lankidetzaren 25 urtez gero eta indartsuago izan da: Eusko Jaurlaritzaren diru languntzak, inkesta soziolinguistikoak, liburu banaketak, ETBren igorgailuak, Akitania-Euskadi fondoak. Lankidetzaren horrek, beste elkarlan asko sustatu ditu, irratien artean, aldundiekin, udaletxeekin, elkarten artean. Baionako Tratatu dela-ta, Baionako Protokoloa dela-ta, gaur egun badugu erakunde publikoen artean, mugaz-gaineko hizkuntza politika bateratua. Gainera herri-hizkuntza beraren maitasunez, «kultura-atxikimenak» lotu dira, «auzo onen arteko adiskidetasuna» adieraziz.
3. Eranskinean euskara bizkortzeko egitarauak konparatu ditut. 1982ko legearen 2. erabaki gehigarriaren arabera «Jaurlaritzak, Euskal Herriko plangintza soziolinguistikorako karta egingo du». Legearen aurkibidea abiapuntuztat hartuz beste bost egitarau zerrendatu ditut. Euskara Biziberritzeko Plan nagusia eta Iparraldeko hiru egitarau. Elkarren artean badute antzekotasun handia, eta nolazpaiteko ahaidetasuna. Egia da bi aldeetan diharduten hizkuntza politikak, 25 urteren buruan, uztartu direla 2007ko mugaz-gaineko egitarau hitzartuan.

Kritikak ere sortu ditu, ez baitira beti baikorrak. Eten gabeko eztabaida hor dago legalisten eta boluntaristen artean. Legalistek diote Estatuaren gain dela arriskuan den hizkuntza zaintzea eta ofizialtasuna beharrezkoa dela. Legeak ez badu euskalduntzen, egin beste lege bat eta ofizialtasunik ez bada beste guztia iruzurra da. Erreferentziak dira Quebec, Katalunia, Israel.

Boluntaristek diote euskarak milaka urte iraun du legerik gabe. Legea zertarako? Ikus zer gertatu den Irlandan: 85 urtez hizkuntza lege hobereana, 85 urtez independentzia eta denbora berean jatorrizko gaeldunen kopurua 400.000tik 40.000ra jautsi da. Hiztunen gain da hizkuntza zaintzea. Suisarrek diote: «Hizkuntza legerik hobereana legerik eza da».

Legalisten eta boluntaristen artean bide zuzena bien artekoa da. Legeari eskatu behar zaio eman dezakena: eskola bidezko transmisioa, erabilera publikoaren eskaintza zabala eta hizkuntzaren kalitatea hobetzeko baliabideak. Euskararen legeak guzti hau egiten du. Eta elebidunak sortzen ditu, beraz hizkuntza bat edo bestea erabiltzeko ahalmena eta askatasuna. Zein hizkuntza erabil, hori hiztunen motibazioaren gain da.

Ipar Euskal Herrian hizkuntza lege baten behar gorria ikusten dugu eta ofizialtasunaren falta pairatzen dugu. Alor juridikoan ere borrokatzen gara. Anartean euskararen legeaz baliatzen gara, bereziki guretat eginak diren bi erabaki gehigarrietaz. Eta Hegoaldearekin mugazgaineko lankidetzara eraginkorra jarraitzeko xedea dugu. Egungo ospakizunaz baliatzen gara gure esker hoberenak adierazteko Hegoaldean dauzkagun lankideei eta laguntzaileei.

Prospektiba bat asmatzea arriskutsua da. Ondorioak ez dira berehala agertzen. «Denborari denbora eman behar zaio». Dena dela, euskara biziberri-zeko urraspidean, uste dut, eta azken inkesta soziolinguistikoak holako zerbait erakusten omen du, euskararen legeak bermatzen duen lankidetzari esker, irabazten ari garela Euskal Herri Kontinentalean ere.

* * *

ERANSKINA

Egitarauak urratsez urrats

Eranskin honetan agertzen dira, ordena kronologikoan, Euskal Autonomia Erkidegoan eta Ipar Euskal Herrian eragin handia daukaten idazkiak. Ahaidetasun nabaria dute elkarren artean, euskara bizkortzeko borondate beraren eta elkarlanaren lekukoak baitira. Abiapuntuan dago 1982 legearen 2. ebazpen gehigarria «Jaurlaritzak, Euskal Herriko plangintza soziolinguistikorako mapa egingo du eta aldiari aldi berraztertuko, Eusko Legebiltzarrari jakinarazi ondoren».

I. 1982ko euskararen legea (aurkibidea)

1982ko legeak, aitzin solasean, erakusten digu euskaren aldeko hizkuntza politikaren urraspidea.

1. tituluak hizkuntzen ofizialtasuna finkatu ondoren, herritarren hizkuntza eskubideak eta botere publikoen eginbideak zerrendatzen ditu.
2. tituluaren botere publikoaren jarduerak aipatzen dira alorrez alor.

1. kapitulua: euskararen erabilera administrazio publikoan:
 - dokumentu publikoen idazkera bi hizkuntzetan;
 - justizia administrazioan hizkuntza aukeratzeko ahalmena;
 - toki-izen ofizialak, Euskaltzaindiaren aholkuarekin;
 - garaioetako komunikazioak bi hizkuntzetan;
 - itzultzaile zerbitzu ofiziala;
 - administrarien euskalduntzeko neurriak;
 2. kapitulua: euskararen erabilera irakaskuntzan:
 - ikasle guztiek bi hizkuntzetan ikasiko dute;
 - ikastegietan erabili beharreko hizkuntz ereduak;
 - bi hizkuntzak erabiltzeko gaitasuna, nahitezko ikasketen bukaeran;
 - irakasleen formakuntza;
 3. kapitulua: euskararen erabilera komunikabideetan:
 - albisteak bi hizkuntzetan;
 - euskararen lehentasuna Autonomia Elkarteko hedabideetan;
 - EITB;
 - Euskararen zabalera irratian, aldizkarietan, zineman, entzun-ikusgaietan;
 4. kapitulua: euskararen gizarte-erabilpena:
 - gizarte-bizitza alor guztietan erabiltzeko sustapena;
 - merkataritza, kultura, kirolak, erlijioa, publizitatea, elkarteak;
 - helduen euskalduntzea eta alfabetatzea;
 - erabileraren erabilpena normaltzeko harreman-saila.
- Erabaki gehigarriak:
- lurraldez kanpoko lankidetzak eta kultura-atxikipean;
 - Euskal Herriko plangintza soziolinguistikorako mapa;
 - Autonomi Elkarteko administrazioan euskara normalizatzeko neurriak.

II. 1996ko hizkuntz antolaketa (laburpena, 58. orrialdean)

Euskal Herria 2010 eta Lurraldea egitasmoek nabarmendu dituzte euskal kulturaren nortasunari loturik diren erronkak, hots, modernitate vs ohitura bikoiztasunaren aterabideari buruzkoak. Iluspegi honetan, Euskal Herriko Hizkuntz Antolaketa oinarritzko euskarri gisa agertzen da, kultur antolaketarekin osatuz.

Honek guztiak hizkuntz antolaketa orokor bat asmatzera eraman gaitu. Lanerako lau ardatz finka daitezke:

- euskarazko eta euskararen irakaskuntza, eta helduen alfabetatzea;
- seinaleak eta euskal toponimia;
- euskal komunikabideak;
- euskararen erabilera zerbitzu publikoetan.

Lehentasuna duten norabide hauei esker, euskararen aldeko zutabeak eraik daitezke, ofizialki onartuz nortasun hizkuntzak hartze duen oinarritzko estatutua: «Euskal Herriaren hizkuntza euskara da».

III. 1999ko Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia (49. orrialdean)

Helburu nagusia

Euskaraz bizi nahi duten herritarrei horretarako aukerak bermatzeko behar diren hizkuntza politikarako neurriak erabakitzea eta bultzatzea. Euskal Herrian, maila pertsonalean, sozialean eta ofizialean, euskararen berreskurapen osoa lortzeko euskararen aldeko urratsak areagotzea.

Hiru helburu estrategiko

1. Euskararen ondorengoetaratzea, belaunez belaun eta etenik gabe.
 - Irakaskuntza, ikas-ereduak eta irakasleen formakuntza.
 - Euskalduntze-alfabetatzea.
 - Familia bidezko jarraipena.
2. Euskararen erabilera, euskararen aldeko auzogintza eta zerbitzugintza.

Datozen hamar urteotako erronkarik nagusiena, belaunaldi berrietako euskaldunentzat heldu-aroko erabilera-eremuetarako atsegin eta gaztelania bezain baliozko egitean datza. Horretarako euskarazko zerbitzuen eskaintza eskolatik haruntzago eraman eta beste erabilera-eremu berezi eta garrantzizkoetara zabaldu behar da:

- Administrazioa.
 - Gune euskaldunenak.
 - Informazioaren eta komunikazioaren teknologia berriak.
 - Enpresa mundua.
 - Aisia, kirola.
 - Erljioa.
3. Euskararen elikadura.

Hizkuntza eroso eta erraz hitz-egiteko elikatu egin behar da, liburu, irrati, aldizkari, egunkari, telebista eta abarren bidez.

- *Corpus*-plangintza eta euskaren kalitatea.
- Liburugintza.
- Irratia, telebista.
- Publizitatea.
- Kulturgintza.

IV. 2000ko hitzarmen berezia (12. orrialdean)

2000ko abenduren 22a, frantses estatuak, Akitania eskualdeko Kontseiluek, Pirinio Atlantiketako Kontseilu Nagusiak, Baiona-Angelu-Miarritze hiri

elkargoak eta Euskal Herriko Hautetsien Biltzarrak, Euskal Herriko Hitzarmen Berezia 2001-2006 izenpetu zuten eta bereziki hizkuntza atalari buruz engaiamenduak hartu zituzten hamar lan-lerro obratzeko:

1. Hizkuntza Kontseilua eratzea;
2. eskola bidezko euskararen transmisioari buruzko sentiberatzea;
3. euskararen erabilera aisialdian eta eskolaz kanpoko ekintzetan;
4. eragileen profesionalizazioa, formakuntza jarraikiaren bidez;
5. Euskaltzaindiaren ikerketa egitaraua languntzea;
6. Iker, euskarari buruzko ikerketa-zentroa Baionan kokatzea;
7. Euskarazko ikas-materialgintza segurtatzea;
8. Euskaraz diharduten hiru irratia preiektu batean biltzea eta irrati-telebista publikoan euskararen erabilera sustatzea;
9. ETB lurralde osoan baldintza egokian hartuko dela segurtatzea;
10. Euskararen erabilera bultzatzea Interneten.

2001ean Hizkuntza Politikarako Oragintza Publikoa sortu zen (aipatu aginteekin) Herriarteko Euskal Sindikatua barne. Egitura honek hizkuntza-politikaren norabideak definitzen ditu, baliabideak eskaintzen, bideratu eta sustatu behar diren proiektuak finkatzen, Hizkuntza Kontseiluaren aholkuarekin.

Hitzarmenak egiten ditu eragile pribatuekin eta publikoekin zerrendan dauden lan-lerroak obratzeko. Obragintza Publikoaren gidaritza batzordeak mugaz-gaineko lankidetzaz Eusko Jaurlaritzarekin hitzartzea erabaki zuen 2003ko martxoaren 18an.

V. 2006ko hizkuntza politika proiektua (laburpena, 15. orrialdean)

Testuinguru soziolinguistikoa kontuan hartzearen ondorioa da lema hau, egitasmo osoaren egiazko iparrorratza dena, eraikuntza eta obratzea gidatuz:

- Helburu nagusia: hiztun osoen kopurua emendatzea.
- Lehentasuna: belaunaldi gazteengan apostu egitea.

Egitarauaren hiru zati nagusitan, 12 erronka banatuak dira, bakoitzak dauzkala bere norabide estrategikoak, lan ardatzak eta adierazleak.

Hizkuntzaren transmisioari lotuak diren 3 erronka:

1. Familia euskararen transmititzeko tresna estrategiko gisa mobiliza.
2. Lehen haurtzaroko egiturekin eta profesionalekin, hizkuntzaren transmisioaren zurrakaitz izanen den euskarazko zerbitzu eskaintza plantan jar.

3. Irakaskuntza: euskararen transmisioan baitezpadako tresna bilakatu den eskolan, hizkuntzaren irakaskuntza garatu eta egituratu, euskara aldi berean hizkuntza irakatsia eta irakaskuntzarako hizkuntza izanki.

Hizkuntzaren gizarte-erabilerari lotuak diren 5 erronka:

4. Hedabideak euskara gizartean biziartzeko eta hizkuntzaren maila hobetzeko tresna bilakarak.
5. Aisialdi uneetan euskararen erabilpena sustatuz, hizkuntza eta gozamenaren uztar.
6. Euskarazko argitalpen kate eraginkorra egituratu, argitalpen eskaintza erakargarria eta eskura erraza jendetaratzeko gisan.
7. Toponimia, euskara agerian jartzeko eta publiko berri bat euskarara erakartzeko aukera gisa balia.
8. Gizarte euskaldundu, euskal hitzunen hizkuntza bizi sozialean baliatzeko, entzuteko eta ikusteko aukera ukan dezaten.

Hizkuntzaren bizkortasunari lotuak diren 4 zeharkako erronka

9. Helduei, euskara ikasteko eta hobetzeko aukerak eskainiz, euskararen erabilpen pribatua zein profesionala susta.
10. Hizkuntzaren kalitatearen alde etengabeko indarrak egin, euskara irakastea, baliatzea edo zabaltzea.
11. Ikerkuntzaz balia hizkuntzaren kalitate maila goratzeko, hizkuntza politikaren egokitasuna indartzeko eta hizkuntzaren zabalkuntza emendatzeko.
12. Motibazioa piztu, indartu eta egonkortu, euskara ikasteko, baliatzeko eta jarraitzeko dinamika iraunkor bat jendartean sartzeko gisan.

VI. 2007ko mugaz-gaineko egitarau hitzartua (8. orrialdean)

Mugaz bi aldeetako erakunde publikoek elkarrekin gara ditzaketen jarduerak. Eusko Jaurlaritzako Kultura Saileko Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak eta Ipar Euskal Herriko Euskararen Erakunde Publikoaren egitekoak eta lan-lerroak kontuan izanik, ondoko arloetan elkarlanean jarduteko borondatea adierazten dute hitzarmenaren sinatzaileek.

Bi partaideek lau erronka horiei lotutako jarduerak elkarrekin antolatzeke edo sustatzeko konpromisioa hartzen dute.

1. Euskararen transmisioa: adin guztietako hitzunen kopurua emendatu nahi dugu, eta ondorioz aitzineko urteetan inkesta soziolinguistikoek agerian jarri duten bilakaera aldatu.

2. Hizkuntzaren presentzia eta erabilera garatu nahi dugu bizitza sozial zein pribatuaren alor guztietan:
 - hizkuntza gehiago ikusia eta entzuna izan dadin, gisa horretan, dinamika berri bat sortzeko, hitzunek euskara gehiago balia dezaten;
 - hizkuntzak urratsez urrats komunikazio funtzioa berriz eskura dezan edo irabaz dezan.
3. Hizkuntzaren kalitatea zaindu eta areagotu nahi dugu, ahoz eta idatziz, erabilera publiko zein pribatuko esparru ezberdinetan.
4. Euskal gogo motibazioaren zeharkako erronka da. Helburua da aldeko jarrera bultzatzea, gizartearen atxikimendua indartzea, aipatu beste lan sail guztietan eraginkorragoak izateko gisan.

Oharrak

1. Ahaidetasuna nabari da Euskal Autonomia Erkodegoko egitarauetan, Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia (III) 1982ko oinarritzko legearen (I) zehaztapena baita.
2. Ipar Euskal Herriko idazkiak, hizkuntz antolaketa (II), hitzarmen berezia (IV) eta hizkuntza politika (V), gero eta zehatzagoak dira, bereziki elkarrekin landu genuen Euskara biziberritzeko Plan Nagusiaren eraginez.
3. Mugaz-gaineko egitarau hitzartua (VI) bi egitarau nagusien bilduma da (III+V). Egitarau hauek antzekoak dira, denen iturburuan baitago Joshua Fishman soziolinguistaren hizkuntza biziberritzeko urraspide ezaguna (RLS).
4. Egitarauen artean antzekotasuna badago, ahaidetasuna ere bai, hain segur. Baina ezberdintasun ezin gainditua hau da, Hegoaldean euskara ofiziala dela, Iparraldean ez.

